

Het mensenhandelslachtoffer als dader; een ‘personele unie’ met grote gevolgen

Een blik op de strafrechtelijke, vreemdelingenrechtelijke en arbeidsrechtelijke procedure ten aanzien van een mensenhandelslachtoffer in de Mehak-zaak

Corinne Dettmeijer-Vermeulen en Luuk Esser*

De van oorsprong Indiase S. wordt jarenlang uitgebuit in het huishouden van een gezin in Den Haag. Hoewel haar uitbuiters worden veroordeeld voor mensenhandel wordt S. door verschillende instanties niet als slachtoffer erkend. Dat heeft grote gevolgen voor de beslissingen die in verschillende procedures ten aanzien van haar worden genomen. De zaak laat het belang zien van geïnformeerde en rechtsgebiedoverstijgende beslissingen.

In onderhavig artikel staat de zaak van S. centraal. De uit India afkomstige S. wordt in de periode van 1999 tot en met 2006 uitgebuit als huishoudster in een van oorsprong Indiaas gezin in een woning in Den Haag. Haar uitbuiters worden in 2007 veroordeeld voor mensenhandel. Tegelijkertijd is S. zelf verdachte in een strafzaak vanwege haar rol bij de dood van het ook in de woning verblijvende meisje Mehak, dat tijdens de situatie van uitbuiting om het leven is gebracht.

In dit artikel wordt een blik geworpen op verschillende aspecten van deze uitzonderlijke zaak.¹ De focus ligt daarbij op de status van S. als mensenhandelslachtoffer en de vraag in hoeverre zij door de jaren heen in die hoedanigheid correct is bejegend en haar de rechten zijn toegekend die haar toekomen. Aandacht gaat zowel uit naar de strafrechtelijke, vreemdelingenrechtelijke als arbeidsrechtelijke aspecten van deze zaak.

* Mr. C.E. Dettmeijer-Vermeulen is Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. Daarnaast is zij vice-president bij de Rechtbank Den Haag. Mr. L.B. Esser is strafjurist en werkt als onderzoeker bij Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen.

¹ Het gaat hier overigens om de eerste zaak waarvoor in Nederland een veroordeling voor uitbuiting buiten de seksindustrie volgde. Met overige uitbuiting wordt bedoeld op alle vormen van uitbuiting buiten de seksindustrie, uitgezonderd mensenhandel met het oogmerk van orgaanverwijdering. Sinds 1 januari 2005 is overige uitbuiting strafbaar gesteld in art. 273a Sr, dat later is vernummerd tot het huidige art. 273f Sr.

S. en de zaak-Mehak

S. is een op 25 december 1986² in India geboren vrouw die eind 1999, op waarschijnlijk 13-jarige leeftijd, in Nederland arriveert. Zij neemt haar intrek in het huishouden van de tevens uit India afkomstige vrouw R. en haar echtgenoot P., die al langer in Nederland woonachtig zijn met hun twee kinderen.³ Met haar vader zijn R. en P. overeengekomen dat S. in hun huis in Den Haag komt wonen om daarin te werken als huishoudelijk werkster. Met de vader van S., die in India blijft, spreken R. en P. af dat zij 3000 roepi per maand gaat verdienen, ongeveer 50 euro.⁴

Vijf jaar later, in augustus 2004, voegen zich nog drie anderen bij S.; een Indiaas echtpaar dat ook als huishoud(st)er aan het werk gaat en hun vijf maanden oude dochtertje, Mehak. De werkzaamheden van S. bestaan uit het verrichten van allerlei huishoudelijke werkzaamheden, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. De taken bestaan onder andere uit het bereiden van maaltijden voor elk afzonderlijk lid van het gezin van R. en P., door het hof in de strafzaak tegen R. omschreven als een ‘dagtaak’.⁵ Naast de bereiding van eten maakt S. het huis schoon, doet zij boodschappen, maakt zij de kinderen klaar voor school en legt zij elke dag de kleding klaar voor R. en P. Volgens een verklaring van de andere huishoudster stonden S. en zij elke dag om 05.00 uur op. In het arrest wordt gesproken over werkdagen van 20 uur.

R. en P. worden vervolgd voor mensenhandel. Na een eerdere veroordeling door de Rechtbank Den Haag komt ook het Hof Den Haag tot een bewezenverklaring. Naar het oordeel van het hof is sprake geweest van ‘(excessief) lange werkdagen, waarbij de betrokkenen op ieder willekeurig moment inzetbaar moesten zijn’.⁶ Ten aanzien van S. wordt vastgesteld dat zij niet of gering voor de werkzaamheden betaald heeft gekregen, in elk geval ver beneden de Nederlandse maatstaven. S. had geen vast bed waarin zij kon slapen, maar sliep vaak op een laken op de grond. Zij had geen geld tot haar beschikking en datgene wat zij ontving, moest ze besteden aan boodschappen voor de familie. Tegelijkertijd bevond zij zich in een meervoudige afhankelijkheidspositie ten opzichte van R. en P. Het ontbrak S. aan een geldige verblijfsstatus in Nederland. Bovendien werd S. door R. mishandeld. Elke week werd zij geslagen, soms met een stok of een zweep. Ook werd haar door R. opgedragen de andere huishouders te slaan en werd zij ook door hen geslagen. Bovendien droeg R. de huishouders op er melding van te maken als iemand binnen het huishouden slecht over haar sprak. Het hof overweegt: ‘De slachtoffers bevonden zich in een volstrekt afhankelijke positie ten opzichte van de verdachten [R. en P.]; zij waren illegaal, spraken de Nederlandse taal niet, hadden geen eigen financiële middelen en hadden (zeer) beperkt contact met de buitenwereld. De verdachte [R.] heeft zich aldus schuldig gemaakt aan een ernstig strafbaar feit waarbij zij, met miskennis van de lichamelijke en geestelijke integriteit van de

2 Over de geboortedatum van S. bestaat discussie. In de strafzaak tegen haar wordt zowel in eerste aanleg als in hoger beroep uitgegaan van 20 januari 1981. Het hof is hier echter niet zeker van en overweegt in de strafmotivering: ‘De verdachte is eind 1999 op jonge leeftijd (volgens eigen opgave net 13 jaren oud) naar Nederland gekomen [...]’. Hof Den Haag 19 januari 2010, *LJN* BK9410, onder ‘Strafmotivering’. In civilibus, wanneer S. een loonvordering heeft ingesteld, wordt uitgegaan van geboortedatum 25 december 1986, hetgeen betekent dat zij inderdaad ongeveer 13 jaar oud was toen zij naar Nederland kwam. In het civiele geding tegen haar uitbuiters wordt deze leeftijd zowel in eerste aanleg als in hoger beroep niet betwist; de geïntimeerden zijn het ermee eens dat van deze geboortedatum moet worden uitgegaan. Ten grondslag aan deze aanname ligt een verklaring van de vader van S., getekend bij een notaris te Delhi, India, waarin hij verklaart dat zijn dochter op 25 december 1986 is geboren. In het navolgende wordt, gelet op hiervoor genoemde gronden, van deze geboortedatum uitgegaan. Zie voor het civiele geding: Rb. Den Haag 21 april 2010 (niet gepubliceerd) en Hof Den Haag 9 oktober 2012, *LJN* BX9769. Overigens werkte de geboortedatum van 25 december 1986 in het civiele geding niet in het voordeel van S., nu het minimumloon voor personen onder de 23 jaar immers lager ligt naarmate men jonger is.

3 Deze feiten zijn ontleend aan de bewijsoverwegingen in de strafzaak in hoger beroep tegen S. - Hof Den Haag 19 januari 2010, *LJN* BK9410 - en in de strafzaken in hoger beroep tegen haar uitbuiters: Hof Den Haag 19 januari 2010 *LJN* BK9406 (ten aanzien van R.) en Hof Den Haag 19 januari 2010 *LJN* BK9372 (ten aanzien van P.).

4 Hof Den Haag 19 januari 2010 *LJN* BK9406, onder 4.2.

5 Ibid.

6 Hof Den Haag 19 januari 2010, *LJN* BK9406, onder 4.2.

slachtoffers, haar eigen financieel gewin en persoonlijk gemak op de voorgrond heeft gesteld. De slachtoffers zullen hiervan naar de ervaring leert nog gedurende lange tijd de psychische en emotionele schade ondervinden.’⁷ Ten aanzien van P. is de strafoverweging gelijkloidend.

Het meisje Mehak

Naast mensenhandel gaat het in deze zaak om de dood van het meisje Mehak, het dochtertje van het echtpaar dat ook in het huis van R. en P. werkt en verblijft. Nadat de moeder van Mehak had medegedeeld dat zij in India een slang had gedood, gelooft R. dat in Mehak een spook zit of dat zij is behekst. Vanaf dat moment wordt Mehak in opdracht van R. verwaarloosd en stelselmatig mishandeld. Op 28 januari 2006 neemt de zoon van R. deel aan een schaaktoernooi. Wanneer hij verliest, speelt R. telefonisch opdrachten door aan S. om Mehak te mishandelen, om op die manier, zo is R.’s gedachte, een positief resultaat voor haar zoon te bewerkstelligen. Mehak wordt opgesloten in haar kamer en vastgebonden. Zij wordt ernstig mishandeld. Haar moeder slaat haar met de vuist op voorhoofd en wangen. Ook wordt Mehak met een stok geslagen. In het ziekenhuis, waar zij ’s avonds naar toe wordt gebracht, komt zij om 20.10 uur te overlijden.⁸ Mehak is dan 22 maanden oud.

De vervolging van S.

S. wordt voor haar aandeel in de mishandelingen van Mehak vervolgd. Na een veroordeling in eerste aanleg⁹ komt het hof in hoger beroep tot bewezenverklaring van medeplegen van doodslag (ten aanzien van de gebeurtenissen op 28 januari 2006), mishandeling meermalen gepleegd met voorbedachte raad (ten aanzien van de mishandelingen gepleegd voor 28 januari 2006) en meeneed.¹⁰ Het hof acht ten aanzien van de dood van Mehak bewezen dat S. meermalen de telefoon opnam wanneer R. belde en opdrachten doorgaf, dat zij Mehak zelf heeft geslagen met een stok en dat zij sambal op haar lippen heeft gesmeerd.¹¹ Het hof legt S. een gevangenisstraf op voor de duur van vijf jaar.¹² Ook de andere huishouders worden veroordeeld voor hun rol bij de dood van Mehak; haar ouders worden tot zes jaar gevangenisstraf veroordeeld. R. en P. worden, naast mensenhandel, ook veroordeeld voor mishandelingsfeiten. R. wordt veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf, P. – wiens rol het hof bij de gebeurtenissen kleiner acht – tot twee jaar gevangenisstraf. R. en P. zitten hun straf niet uit; nadat hun voorlopige hechtenis is opgeheven zijn zij naar India gevlucht.

In cassatie

De raadsman van S. gaat in cassatie tegen het arrest van het hof.¹³ In deze fase van het proces speelt vooral de vraag naar de uitleg van de schulduitsluitingsgrond psychische overmacht. Op deze plek is vooral interessant dat de raadsman tevens een middel heeft ingesteld tegen het niet toepassen door het hof van het *non punishment*-beginsel. In de annotaties die naar aanleiding van dit arrest zijn verschenen, is hiervoor ten onrechte

7 Hof Den Haag 19 januari 2010, L/N BK9406, onder ‘Strafmotivering’.

8 Artsen in het ziekenhuis constateren verschillende (oude) botbreuken en kneuzingen bij Mehak. Het is om die reden dat een strafrechtelijk onderzoek wordt geopend naar de werkelijke toedracht.

9 De rechtbank komt in eerste aanleg niet tot bewezenverklaring van (voorwaardelijk) opzet op de dood van Mehak. S. wordt veroordeeld voor medeplegen van zware mishandeling met voorbedachte raad de dood ten gevolge hebbend, mishandeling meermalen gepleegd en meeneed. Rb. Den Haag 14 december 2007, par. ketnummers 09/900379-06; 09/655328-07 (niet gepubliceerd).

10 Ten aanzien van de gebeurtenissen in het huis op 28 januari 2006 heeft S. in eerste instantie een valse verklaring afgelegd voor de rechter-commissaris. Uit eigen beweging besluit zij een week later alsnog openheid van zaken te geven. S. erkent daarbij dat de eerste verklaring niet naar waarheid is afgelegd. In de strafzaak tegen R. en P. in hoger beroep komt het hof tot bewezenverklaring van het zich jegens S. opzettelijk uiten, kennelijk om haar naar vrijheid af te leggen verklaring als getuige te beïnvloeden (art. 285a Sr). Hof Den Haag 19 januari 2010 L/N BK9406 (ten aanzien van R.) en Hof Den Haag 19 januari 2010 L/N BK9372.

11 Hof Den Haag 19 januari 2010, L/N BK9410.

12 In eerste aanleg werd S. veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf. In hoger beroep wordt S. een actievere rol bij de mishandeling van Mehak op 28 januari 2006 toegedicht. In eerste aanleg stelt de rechtbank vast dat S. aan de moeder van Mehak een stok had aangegeven en telefonisch opdrachten van R. aan die moeder doorgaf.

13 HR 6 december 2011, L/N BP9394; NJ 2013/12, m.nt. Mevis; NBSTRAF 2012/15, m.nt. Blomsma (concl. A-G Machielse).

weinig aandacht geweest.¹⁴ In het navolgende wordt een blik geworpen op het *non punishment*-beginsel en worden enkele kanttekeningen geplaatst bij het niet toepassen ervan door het hof.

Non punishment-beginsel; geen straf voor strafbare gedragingen, verricht onder dwang

In hoger beroep¹⁵ wijst het hof het beroep op het *non punishment*-beginsel af.¹⁶ Dat beginsel houdt kort gezegd in dat de rechter in mensenhandelzaken de bevoegdheid heeft geen straf op te leggen indien een persoon tot het uitvoeren van illegale activiteiten is gedwongen. In Nederland kan het beginsel worden toegepast in het kader van het rechterlijk pardon (artikel 9a Sr). Het pardon geeft de rechter de ruimte geen straf of maatregel op te leggen indien hij dit raadzaam acht in verband met de geringe ernst van het feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.¹⁷ De raadsman van S. betoogt dat het *non punishment*-beginsel moet worden toegepast. Volgens hem bestond een causaal verband tussen de bewezen mensenhandel en uitbuitingssituatie en de strafbare gedragingen die S. ten aanzien van Mehak heeft verricht. Het hof verwerpt deze stelling en komt tot de conclusie dat dit causaal verband nu juist ontbrak. Onvoldoende is naar 's hofs oordeel vast komen te staan dat de gedragingen het resultaat zijn geweest van de werkzaamheden die S. in het kader van de uitbuiting door R. heeft verricht. Het hof overweegt: ‘Gelet hierop, alsmede de ernst van de onderhavige delicten, dient toepassing van het *non punishment*-beginsel achterwege te blijven’.¹⁸

Het hof oordeelt dat de door S. verrichte werkzaamheden in onvoldoende direct verband stonden met de strafbare gedragingen ten aanzien van Mehak. In hoger beroep echter was het de verdediging juist te doen om het causale verband tussen de mensenhandel/uitbuitingssituatie en de strafbare gedragingen.

Het is om twee redenen opmerkelijk dat het hof het *non punishment*-beginsel i.c. niet heeft toegepast. In eerste instantie gaat het om het oordeel van het hof dat de door S. verrichte *werkzaamheden* in onvoldoende direct verband stonden met de strafbare gedragingen ten aanzien van Mehak. In hoger beroep echter was het de verdediging juist te doen om het causale verband tussen de mensenhandel/uitbuitingssituatie en de strafbare gedragingen. ‘Mensenhandel’ en ‘uitbuitingssituatie’ omvatten een groter complex aan feiten dan uitsluitend de werkzaamheden die S. heeft verricht dan wel moest verrichten. Sterker, het ging in deze zaak niet zozeer om de werkzaamheden, maar veeleer om de afhankelijkheidspositie (de uitbuitingssituatie) waarin S. door haar mensenhandelaren was gebracht.¹⁹ Die situatie doet in deze zaak twijfel ontstaan of de wilsbesluiten van S., de gedragingen ten aanzien van Mehak, in vrijheid tot stand zijn gekomen. Dat deze twijfel reëel is, blijkt uit het oordeel van het hof in de zaak tegen R., waarin wordt overwogen dat S. zich ten opzichte van haar en P. in een ‘volstrekt afhankelijke positie’ bevond.²⁰ In eerste aanleg overweegt de rechtbank in de strafmotivering ten aanzien van P. ‘dat de aan de bewezenverklarde mensenhandel ten grondslag liggende uitbuitingssituatie geacht moet worden mede een

14 HR 6 december 2011, NJ 2013/12, m.nt. Mevis; NBSTRAF 2012/15, m.nt. Blomsma.

15 Eerst in hoger beroep is een beroep op het *non punishment*-beginsel gedaan. In eerste aanleg bleef zulks achterwege.

16 Het *non punishment*-beginsel werd ten aanzien van mensenhandel voor het eerst vastgelegd in het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel (Warschau, 16 mei 2005), Trb. 2006, 99 (hierna: Verdrag). Vgl. art. 26 Verdrag. Het Verdrag is voor Nederland op 1 augustus 2010 in werking getreden. Hoewel het Verdrag ten tijde van het hoger beroep nog niet in werking was getreden, toetst het hof wel aan het *non punishment*-beginsel (via artikel 9a Sr). Zie voor meer informatie over het *non-punishment*-beginsel NRM7, Hoofdstuk 6 (Slachtoffers als daders en het *non punishment*-beginsel), p. 229-275.

17 Voor de duidelijkheid: in deze gevallen wordt het feit bewezen, kan het feit gekwalificeerd worden en zijn het feit en de verdachte strafbaar. Aan alle materiële vragen ex art. 350 Sv is voldaan. Uitzonderlijke omstandigheden kunnen de rechter echter doen besluiten geen straf of maatregel op te leggen.

18 Hof Den Haag 19 januari 2010, LJN BK9410.

19 Zoals in zijn conclusie ook terecht geconstateerd door A-G Machielse: ‘Dat de bewezenverklarde feiten gepleegd tegen het kind in onvoldoende direct verband stonden met de werkzaamheden die verdachte in het kader van de uitbuiting moest verrichten kan wel zo zijn, maar dat deze bewezenverklarde feiten geheel of grotendeels zijn bepaald door de uitbuitingssituatie volgt ook uit vaststellingen van het hof. De werkzaamheden in de huishouding, zoals het schoonmaken van het huis en het verzorgen van het eten, stonden los van de mishandelingen van M., maar de geïsoleerde en onderdanige positie van verdachte, bij uitstek kenmerken van een uitbuitingssituatie, niet’. HR 6 december 2011, LJN BP9394 (concl. A-G Machielse).

20 Hof Den Haag 19 januari 2010, LJN BK9406, onder ‘Strafmotivering’.

voedingsbodem te hebben gecreëerd voor de uiteindelijke gewelddadigheden jegens Mehak [...].²¹ Naar het oordeel van het hof bevond S. zich sinds 1999 in deze uitbuitingssituatie.²²

Dat het hof een te beperkte invulling lijkt te geven aan het *non punishment*-beginsel uit het Verdrag blijkt ook uit de ontwikkeling van de redactie van de nieuwe mensenhandelrichtlijn van de EU.²³ Artikel 8 Richtlijn neemt als uitgangspunt dat lidstaten de nodige maatregelen moeten nemen om slachtoffers van mensenhandel niet te vervolgen²⁴ of te bestraffen wegens gedwongen betrokkenheid bij criminele activiteiten die een *rechtstreeks gevolg* is van een van de in artikel 2 bedoelde, jegens hen gepleegde handelingen. In artikel 2 is de mensenhandeldefinitie neergelegd. Het *non punishment*-beginsel in de richtlijn ziet dus op alle handelingen die binnen het mensenhandelcomplex ten aanzien van een persoon worden verricht. Primair wordt daarmee bedoeld op de dwangmiddelen die ten aanzien van een slachtoffer worden aangewend. Ook kan worden gedacht aan de dreiging die uitgaat van een ontstane situatie van uitbuiting. De dwang kan zowel (gevoelde) reële dwang als (gevoelde) irreële dwang betreffen: dwang heeft zowel een objectieve als subjectieve zijde.

Bij een oordeel over het toepassen van een rechterlijk pardon in het kader van het *non punishment*-beginsel moet voor de Nederlandse rechter de vraag voorop staan in hoeverre deze door de mensenhandelaar gecreëerde of gebruikte situatie van dwang heeft geleid tot de door het slachtoffer gepleegde criminele gedragingen. Aandacht moet uitgaan naar de (ervaren) onvrijheid van een slachtoffer van mensenhandel om van de strafbare gedragingen af te zien en de vraag in hoeverre dit nalaten in redelijkheid van het slachtoffer gevergd kon worden. Daarmee vertoont het *non punishment*-beginsel gelijkenissen met de schulditsluitingsgrond psychische overmacht.²⁵ Immers gaat het ook bij de psychische overmacht over een van buiten komende dwang waartegen weerstand weliswaar niet onmogelijk is doch redelijkerwijs niet kan worden gevergd.²⁶ Toch moet niet het elementaire verschil uit het oog worden verloren tussen de fases waarin deze vraagstukken binnen het strafproces terugkeren. In de fase waarin de psychische overmacht een rol speelt, staat de vraag centraal of een verdachte strafbaar is. De beslissing daarover is bepaald meer ingekaderd en de toets aan psychische overmacht blijkt door de jaren heen zeer streng.²⁷ Bij het al dan niet toepassen van het *non punishment*-beginsel in het kader van het rechterlijk pardon heeft de rechter meer discretionaire beslissingsruimte. Het zou dan ook te ver voeren om voor het aannemen van het *non punishment*-beginsel per definitie dezelfde harde eisen

Het zou te ver voeren om voor het aannemen van het non punishment-beginsel per definitie dezelfde harde eisen te stellen als wordt gedaan ten aanzien van psychische overmacht.

21 Rb. Den Haag 14 december 2007, 09/900379-06 en 09/655328-07 (niet gepubliceerd).

22 Het hof spreekt in de zaak tegen R. over een vanaf 1999 bestaande ‘voortdurende overeenkomende uitbuitingssituatie’. Hof Den Haag 19 januari 2010, L/N BK9406, onder 3. In dit verband is interessant dat Buruma, in zijn annotatie onder HR 10 oktober 2006, L/N AY6940; NJ 2006, 624, het verloop van tijd specifiek als een factor noemt die overwicht kan doen ontstaan. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om de tijdsduur van een relatie. Dit ‘temporele overwicht’ zal met Buruma vaak niet op zichzelf staan, maar zich voordoen in combinatie met andere vormen van overwicht, zoals in onderhavige zaak het geval was.

23 Deze EU-Richtlijn mensenhandel werd op 5 april 2011 gepubliceerd. De implementatiewet ligt momenteel ter goedkeuring voor in de Tweede Kamer. In hoger beroep kon daarop geen beroep worden gedaan. In cassatie wordt de richtlijn niet besproken. Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, 5 april 2011 (hierna EU-Richtlijn mensenhandel).

24 Art. 8 van de EU-Richtlijn mensenhandel behelst aldus niet uitsluitend een *non punishment*-beginsel, maar ook een *non prosecution*-beginsel. In NRM7 is de aanbeveling gedaan slachtofferschap van mensenhandel als aparte sepotgrond op te nemen (aanbeveling 36). Het Openbaar Ministerie is voornemens aan deze aanbeveling gevolg te geven middels wijziging van de Aanwijzing sepotgronden.

25 Immers, eerst wanneer alle materiële vragen zijn beantwoord, speelt de toepassing van het rechterlijk pardon een rol. De schulditsluitingsgrond psychische overmacht verschijnt reeds ten tonele op het moment dat de rechter zich de vraag naar de verwijtbaarheid in de zin van schuld van de verdachte stelt, één van de materiële vragen ex art. 350 Sv.

26 Wemes/Ten Voorde (T&C Sr), art. 40 Sr, aant. 9.

27 Wemes/Ten Voorde (T&C Sr), art. 40 Sr, aant. 10.

te stellen als wordt gedaan ten aanzien van psychische overmacht. Ook de ruime redactie van het rechterlijk pardon wijst daarop.²⁸

Het oordeel van het hof wekt ook om een andere reden bevreemding. Het hof overweegt dat het *non punishment*-beginsel achterwege dient te blijven, ook gelet op de ernst van de door S. gepleegde feiten. Het *non punishment*-beginsel in het Verdrag zelf noch de wetsgeschiedenis van artikel 9a Sr geven er echter blijk van dat toepassing ervan afhankelijk moet worden gemaakt van de ernst van de onder dwang gepleegde feiten.²⁹ Ook de meest ernstige delicten kunnen onder dwang zijn begaan. Op zichzelf heeft het gepleegde feit dus geen doorslaggevende betekenis. De rechter zal bij zijn oordeel over het toepassen van het *non punishment*-beginsel wel rekening houden met de ernst van de gepleegde feiten.³⁰ Hoe ernstiger het feit, hoe meer van iemand in redelijkheid mag worden verwacht dat hij alternatief handelt.³¹ Uitzonderlijke omstandigheden of de persoon van de verdachte kunnen dit uitgangspunt evenwel relativeren. Bijvoorbeeld waar het gaat om een minderjarige of indien sprake is van grote sociale druk als gevolg van culturele achtergronden. Die omstandigheden maken het weliswaar niet geheel onmogelijk om in fysieke zin andere keuzen te maken, echter de vraag is wel hoe reëel deze keuze daadwerkelijk was.

Het middel in cassatie ten aanzien van het *non punishment*-beginsel neemt als uitgangspunt dat het hof verplicht was ingevolge het *non punishment*-beginsel toepassing te geven aan artikel 9a Sr.³² Zoals de Hoge Raad terecht oordeelt, kan zodanige verplichting in dat artikel, noch in artikel 26 Verdrag van de Raad van Europa, waarin het beginsel is neergelegd³³, worden gelezen.³⁴ Nu de aan het middelonderdeel ten grondslag liggende opvatting onjuist is, oordeelt de Hoge Raad dat de tegen het aangevallen oordeel van het hof opgeworpen motiveringsklachten belang missen en geen bespreking behoeven. A-G Machielse komt ook tot de slotsom dat het middel tevergeefs is voorgesteld, maar staat wel op het standpunt dat de motivering van het hof over het niet toepassen van het *non punishment*-beginsel op zichzelf beschouwd ontoereikend is.³⁵ Nu echter over de strafoplegging niet is geklaagd, strekt ook zijn conclusie tot verwerping van het beroep.

28 Overigens is toepassing van het rechterlijk pardon ex art. 9a Sr niet afhankelijk van het bestaan van een causale relatie tussen uitbuitingssituatie en strafbaar feit. Immers, een rechter staat het in soortgelijke gevallen vrij geen straf of maatregel op te leggen indien hij dit raadzaam acht in verband met de geringe ernst van het feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan. De causaliteitsvraag speelt eerst dan wanneer een beroep op het *non punishment*-beginsel wordt gedaan, een procesrechtelijke stap die in deze zaak via het rechterlijk pardon verloopt.

29 Hiervan geven ook het hierboven aangehaalde Verdrag en de EU-Richtlijn mensenhandel geen blijk.

30 Als feitenrechter staat hem dat immers ook vrij, zoals A-G Machielse in zijn conclusie bij het cassatieberoep in deze zaak terecht stelt. HR 6 december 2011, L/JN BP9394 (concl. A-G Machielse).

31 Net zoals de ernst van het feit ook een rol speelt bij de toets of sprake was van een situatie van psychische overmacht. Vergelijk bijvoorbeeld het oordeel van het hof ten aanzien van het beroep op psychische overmacht in deze zaak: ‘Van de verdachte mocht in redelijkheid worden gevergd, gelet op de inbreuk op het (internationaal geldende) absolute recht op leven van de peuter [slachtoffer] van nog geen twee jaar, dat zij mogelijkheden had gezocht de gezondheid en het leven van dit slachtoffer te sparen door zondig de woe- de van [betrokkene 1] en/of [betrokkene 2] te trotseren’. Het hof plaatst de ernst van het feit i.c. in de sleutel van de subsidiariteitstoets, de vraag of verdachte niet op een andere wijze met het door haar ervaren dilemma had kunnen omgaan. Vgl. Wemes/Ten Voorde (T&C Sr), art. 40 Sr, aant. 10.

32 HR 6 december 2011, L/JN BP9394, r.o. 3.5.3.

33 Vgl. art. 26 Verdrag van de Raad van Europa en art. 8 EU-Richtlijn mensenhandel.

34 In de onderhandelingen over het *non punishment*-beginsel in het Verdrag van de Raad van Europa ter bestrijding van mensenhandel is zodanige verplichting nu juist uit de redactie geschrapt. Zie daarover NRM7, p. 231 (kadertekst).

35 HR 6 december 2011, L/JN BP9394 (concl. A-G Machielse).

De vreemdelingenrechtelijke procedure

Geen Bg en ongewenstverklaring van S.

De veroordeling van haar mensenhandelaren, R. en P., door de Rechtbank Den Haag op 14 december 2007³⁶ maken dat S. als slachtoffer van mensenhandel is erkend. Slachtoffers van mensenhandel hebben op grond van artikel 3.48 van de Vreemdelingencirculaire 2000 (Vc 2000) recht op voorzieningen uit de Bg-regeling, die kort gezegd inhoudt dat vreemdelingen die (mogelijk) slachtoffer of getuige zijn van mensenhandel gedurende de opsporing en vervolging in feitelijke aanleg (dus ook in hoger beroep) tijdelijk legaal in Nederland kunnen verblijven.³⁷ Naast het (tijdelijk) rechtmatig verblijf geeft de Bg-regeling tevens recht op voorzieningen als opvang en huisvesting, medische bijstand, rechtshulp en speciale voorzieningen ten behoeve van het levensonderhoud. De beleidsregels hieromtrent zijn neergelegd in Hoofdstuk B9 van de Vc 2000. Al lang voordat het slachtofferschap mensenhandel in rechte is komen vast te staan, kunnen dus rechten aan de Bg-regeling worden ontleend op basis van signalen van slachtofferschap. In de beleidsregels staat voorts dat een mogelijk mensenhandelslachtoffer reeds bij de geringste aanwijzing dat sprake is van mensenhandel door de politie moet worden gewezen op de mogelijkheid van het doen van aangifte of het op andere wijze verlenen van medewerking aan een strafrechtelijk opsporings- of vervolgingsonderzoek ter zake mensenhandel. Daarvoor geldt een bedenktijd van drie maanden waarin kan worden nagedacht over het doen van aangifte en/of medewerking.

De zaak-Mehak is een complexe strafzaak waarin langdurig onderzoek is verricht. Verdachten en getuigen in deze zaak hebben deels valse verklaringen afgelegd bij de politie en hun verklaringen op elkaar afgestemd. Ook de eerste verklaring van S. is niet naar waarheid afgelegd, waarvoor zij in eerste aanleg en vervolgens in hoger beroep is veroordeeld (meeneed ex artikel 207 Sr). Met haar latere, deels incriminerende, verklaringen heeft S. uiteindelijk een doorslaggevende betekenis gespeeld bij de veroordelingen die in deze zaak zijn gevolgd voor mensenhandel en de mishandelingen van Mehak. De rechtbank overweegt hierover in haar vonnis: ‘Verdachte is [verder] de enige die op een gegeven moment ten volle medewerking is gaan verlenen aan het onderzoek en verantwoordelijkheid heeft genomen voor haar handelen’.³⁸ Het hof overweegt dat S. ‘de eerste [is] geweest die enigszins inzicht heeft gegeven in hetgeen er op die bewuste 28ste januari [het hof doelt op de dag waarop Mehak overleed, BNRM] heeft plaatsgevonden en de redenen daarvan, waarmee zij ook zichzelf heeft belast’.³⁹

Ondanks haar bewezen slachtofferschap en de essentiële medewerking die S. heeft verleend aan het strafrechtelijk onderzoek, mede in het kader van de vervolging van R. en P. terzake mensenhandel, is haar nimmer een tijdelijke verblijfstitel op grond van de Bg-regeling verleend, niettegenstaande herhaalde verzoeken tot verlening daartoe.

Ondanks haar *bewezen* slachtofferschap en de essentiële medewerking die S. heeft verleend aan het strafrechtelijk onderzoek, mede in het kader van de vervolging van R. en P. terzake mensenhandel, is haar nimmer een tijdelijke verblijfstitel op grond van de Bg-regeling verleend, niettegenstaande herhaalde verzoeken tot verlening daartoe. In maart 2008, wanneer zij haar in eerste aanleg opgelegde straf heeft uitgezeten en vrijkomt, wordt een dergelijk aanbod evenmin gedaan. Op 17 maart 2008, daags voor haar vrijlating, wordt zij ongewenst verklaard op grondslag van artikel 67 lid 1 onder c Vw 2000.⁴⁰ Volgens de staatssecretaris van Justitie vormt S. een gevaar voor de openbare orde, nu zij veroordeeld is voor ernstige misdrijven. Een ongewenstverklaring brengt ex artikel 67 lid 3 Vw 2000 mee dat rechtmatig verblijf per definitie is uitgesloten. Dat heeft tot gevolg dat S. ex artikel 10 Vw 2000 geen aanspraak toekomt op toekenning van verstrekkingen, voorzieningen en uitkeringen. In deze periode wordt de Bg dan ook niet verleend. Ook opvang door het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) wordt afgewezen, daar rechtmatig verblijf een vereiste is om hiervoor in aanmerking te komen.⁴¹ Omdat zij ongewenst is verklaard, dient S. Nederland binnen 24 uur te verlaten.

36 Rb. Den Haag 14 december 2007, L/JN BC1195 (ten aanzien van R.); L/JN BC1761 (ten aanzien van P.).

37 Zie voor meer informatie over de Bg-regeling NRM7, Hoofdstuk 5 (Bg en voortgezet verblijf (B16/7)). Zie ook NRM8, p. 51 e.v.

38 Rb. Den Haag 14 december 2007, 09/900379-06 en 09/655328-07 (niet gepubliceerd).

39 Hof Den Haag 19 januari 2010, L/JN BK9410.

40 Beschikking van de staatssecretaris van Justitie d.d. 17 maart 2008. De brief is in het bezit van BNRM.

41 Brief van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers d.d. 24 september 2008. De brief is in het bezit van BNRM.

Ongewenstverklaring

De ongewenstverklaring wordt op 24 juli 2008 geschorst door de voorzieningenrechter in Den Haag.⁴² Die stelt vast dat in het besluit tot ongewenstverklaring in het geheel niet wordt ingegaan op het feit dat S. slachtoffer is van mensenhandel. De rechtbank overweegt dat de staatssecretaris bij het nemen van een besluit tot ongewenstverklaring de belangen van S. als slachtoffer van mensenhandel en het belang van de Nederlandse Staat om mensenhandel te bestrijden expliciet moet betrekken. In de beslissing op bezwaar wordt ten aanzien daarvan overwogen dat S. in hoger beroep opnieuw is veroordeeld, ditmaal zelfs tot vijf jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf, en dat het *non punishment*-beginsel door het hof niet van toepassing is verklaard.⁴³ Het slachtofferschap van mensenhandel noopt om die reden naar het oordeel van de minister dan ook niet tot een ander oordeel over de ongewenstverklaring. Evenmin kan deze situatie leiden tot toepassing van artikel 4:84 Awb, op basis waarvan de minister buiten een beleidsregel om kan handelen indien de gevolgen van toepassing van die regel voor de belanghebbende gevolgen zou kunnen hebben die wegens bijzondere omstandigheden onevenredig zijn in verhouding tot de met de beleidsregel te dienen doelen. Opvallend is dat in de belangenafweging in de beschikking uitsluitend het oordeel van het hof over het *non punishment*-beginsel wordt betrokken. Het niet toepassen ervan is gegrond op het oordeel van het hof dat onvoldoende causaal verband bestond tussen de door S. verrichte werkzaamheden en de strafbare gedragingen ten aanzien van Mehak. Dat doet echter aan het slachtofferschap van S. niet af. Ook in hoger beroep is dat erkend. Het is juist dit slachtofferschap dat naar het oordeel van de voorzieningenrechter mee moest worden gewogen in het besluit ter ongewenstverklaring. Met uitsluitend een verwijzing naar het niet toepassen van het *non punishment*-beginsel wordt daaraan geen gehoor gegeven. Opmerkelijk is voorts dat niet wordt verwezen naar de rechten die S. als slachtoffer van mensenhandel kan ontlenen aan de B9-regeling. Voorts gaat in de beslissing op bezwaar geen aandacht uit naar aanwijzingen dat S. getraumatiseerd is door de omstandigheden waaronder zij heeft moeten werken bij R. en P. en de gebeurtenissen op 28 januari 2006 en de lage recidivekans die ten aanzien van haar is vastgesteld. De voorzieningenrechter had in haar vonnis expliciet overwogen dat deze omstandigheden in het besluit ter ongewenstverklaring moesten worden betrokken.⁴⁴ De hierboven genoemde context waarin deze zaak zich heeft afgespeeld lijkt kortom te weinig betrokken te zijn geweest bij het genomen besluit.

Opvallend is dat in de belangenafweging in de beschikking uitsluitend het oordeel van het hof over het non punishment-beginsel wordt betrokken. Het niet toepassen ervan is gegrond op het oordeel van het hof dat onvoldoende causaal verband bestond tussen de door S. verrichte werkzaamheden en de strafbare gedragingen ten aanzien van Mehak. Dat doet echter aan het slachtofferschap van S. niet af.

Asielprocedure

Op 21 maart 2008 heeft S. haar in eerste aanleg opgelegde straf uitgezeten en komt vrij. Op dezelfde dag dient zij een aanvraag tot het verlenen van een verblijfsvergunning asiel in ex artikel 28 Vw 2000. Die aanvraag wordt echter afgewezen nu S. reeds op 17 maart 2008 ongewenst is verklaard.⁴⁵ Op grondslag van artikel 67 lid 3 Vw 2000 is rechtmatig verblijf daarmee onmogelijk en dientengevolge ook het verlenen van een asielaanvraag (artikel 10 Vw 2000). De minister van Justitie acht geen omstandigheden aanwezig die het terugzenden van S. strijdig zouden maken met bepalingen van internationaal recht. Aan het feit dat S. vreest voor represailles vanuit de naar India gevluchte R. en P. werd eerder in het voornemen ‘geen enkel geloof’⁴⁶ gehecht. De verklaringen die zij hierover heeft afgelegd zijn naar het oordeel van de minister summier en onduidelijk.⁴⁷ Dit terwijl in de strafzaak tegen R. en P. duidelijk is geworden dat zij, voordat S. naar Nederland

42 Rb. Den Haag (voorzieningenrechter) 24 juli 2008, AWB 08/11247 BEPTDN (niet gepubliceerd).

43 Beschikking van de minister van Justitie d.d. 21 september 2010. De beschikking is in het bezit van BNRM.

44 Rb. Den Haag (voorzieningenrechter) 24 juli 2008, AWB 08/11247 BEPTDN, r.o. 6.

45 Het voornemen van de staatssecretaris van Justitie tot het afwijzen van de asielaanvraag dateert van 25 september 2009. De uiteindelijke beschikking van de minister van Justitie ter afwijzing van de asielaanvraag dateert van 24 september 2010. De beschikking maakt deels gebruik van de gronden die in het voornemen zijn genoemd. Zowel het voornemen als de beschikking is in het bezit van BNRM.

46 Voornemen tot het afwijzen van de asielaanvraag d.d. 25 september 2009, p. 6.

47 Beschikking tot het afwijzen van de asielaanvraag d.d. 24 september 2010, p. 3.

kwam, contact hebben gehad met haar vader en dat zij behoren tot een hogere kaste.⁴⁸ Voorts is het opvallend dat in een andere vreemdelingenrechtelijke procedure, de aanvraag van voortgezet verblijf na afloop van een B9-procedure⁴⁹, algemeen wordt aangenomen dat terugkeer van een mensenhandelslachtoffer risico's met zich brengt als de medewerking aan de strafrechtelijke mensenhandelzaak heeft geleid tot een veroordeling (art. B16/4.5 onder a Vc 2000).

In het voornemen tot afwijzing van de asielaanvraag wordt S. bovendien tegengeworpen dat zij zich bij binnenkomst in Nederland in 1999 als vreemdeling niet onverwijld heeft vervoegd tot een ambtenaar belast met de grensbewaking of het toezicht op vreemdelingen.⁵⁰ Dat deed S. pas op 21 maart 2008. Bij deze overweging wordt de mensenhandelsituatie waarin S. zich bevond niet betrokken en evenmin het feit dat zij Nederland waarschijnlijk binnenkwam op 13-jarige leeftijd.⁵¹

De arbeidsrechtelijke procedure

Om haar niet ontvangen loon te krijgen, stelt S. in 2010 een loonvordering in tegen R. en P. Indien een arbeidsovereenkomst een internationale component heeft, rijst de vraag welk recht op de overeenkomst van toepassing is. Deze vraag wordt beheerst door Europees recht, en wel door het Verdrag van Rome van 1980 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (het zgn. EVO-Verdrag).⁵² Indien partijen zelf geen rechtskeuze hebben gemaakt, bepaalt artikel 6 lid 2 van het EVO-verdrag dat in beginsel het recht van toepassing is van het land waar gewoonlijk de arbeid is verricht (het gewoonlijk werklandcriterium), tenzij uit het geheel der omstandigheden blijkt dat de arbeidsovereenkomst nauwer was verbonden met een ander land (de zgn. exceptieclausule). Hoewel S. haar werkzaamheden uitsluitend heeft verricht in Nederland, komt de kantonrechter tot het oordeel dat de arbeidsovereenkomst 'zozeer ingebed was in de Indiase cultuur en rechtssfeer en daardoor zoveel nauwer verbonden was met India dan met Nederland, dat daarop Indiaas recht van toepassing is'.⁵³ Hier wordt de context van mensenhandel waarin de arbeid zich heeft afgespeeld dus wel meegenomen, maar valt een en ander ten nadele van S. uit. Dat Indiaas recht van toepassing wordt verklaard, heeft namelijk grote gevolgen voor de hoogte van het bedrag waarop S. recht heeft. De kantonrechter gaat uit van de afgesproken 3000 roepi (50 euro) per maand. Omdat S. excessief lange dagen heeft gemaakt, wordt het aantal gewerkte uren op twee maal zoveel als overeengekomen vastgesteld. Dientengevolge komt S. naar het oordeel van de kantonrechter een bedrag ad 144.000 roepi toe voor het twee jaar achtereenvolgens maken van excessieve lange werkdagen. Dat bedrag staat gelijk aan ongeveer 2020 euro.⁵⁴

Hoewel S. haar werkzaamheden uitsluitend heeft verricht in Nederland, komt de kantonrechter tot het oordeel dat de arbeidsovereenkomst 'zozeer ingebed was in de Indiase cultuur en rechtssfeer en daardoor zoveel nauwer verbonden was met India dan met Nederland, dat daarop Indiaas recht van toepassing is'.

48 Hof Den Haag 19 januari 2010, L/JN BK9406, onder 4.2; Rb. Den Haag 14 december 2007, L/JN BC1761. Overigens speelt de vraag naar het risico dat S. loopt wanneer zij terugkeert naar India ook wanneer zij, bijvoorbeeld na detentie, een aanvraag zou kunnen doen tot voortgezet verblijf o.g.v. art. 3.52 Vb 2000 jo. B16/4.5 Vc 2000. In die procedure wordt algemeen aangenomen dat terugkeer van een mensenhandelslachtoffer risico's met zich brengt als de medewerking aan de strafrechtelijke mensenhandelzaak heeft geleid tot een veroordeling (art. B16/4.5 onder a Vc 2000). Om in aanmerking te komen voor deze regeling moet S. wel een B9-regeling zijn toegekend (met terugwerkende kracht).

49 Dit is de zgn. B16/4.5-procedure o.g.v. art. 3.52 Vb 2000 jo. B16/4.5 Vc 2000. Om in aanmerking te komen voor deze regeling moet de betreffende persoon een B9-regeling zijn toegekend.

50 Ex art. 31 Vreemdelingenwet 2000.

51 Zie over de leeftijd van S. de opmerkingen die daarover zijn gemaakt onder voetnoot 2.

52 Verdrag inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (PbEG, L 266). Het EVO-Verdrag kent inmiddels haar opvolger in de Verordening (EG) nr. 593/2008 van het Europees Parlement en de Raad van 17 juni 2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (PbEG 2008, L 177/6), de zgn. Rome I-Verordening. Het EVO-Verdrag blijft van toepassing op overeenkomsten die voor 17 december 2009 zijn gesloten (vgl., na rectificatie, art. 28 Rome I-Verordening).

53 Rb. Den Haag 21 april 2010 (niet gepubliceerd).

54 Omgerekend via de website www.valuta.nl (laatst geraadpleegd 3 maart 2013).

In hoger beroep wordt het vonnis vernietigd door het Hof Den Haag. Naar het oordeel van het hof is Nederlands recht van toepassing nu de arbeid door S. gewoonlijk in Nederland werd verricht.⁵⁵ Het hof bepaalt dat S. 80 uur per week gewerkt heeft en recht heeft op uitbetaling daarvan over de periode 1 februari 2004 tot 1 februari 2006 inclusief vakantieverlof en wettelijke verhoging ter compensatie van het overschrijden van de wettelijke betalingstermijn. Het hof heeft inmiddels eindarrest gewezen in deze zaak en S., conform deze uitgangspunten, een bedrag van ongeveer 30.000 euro toegekend.⁵⁶

Vanuit het oogpunt van bescherming van de rechten van het werknemers c.q. slachtoffers van arbeidsuitbuiting kan dit arrest worden toegejuicht. Het is ook in lijn met de ratio van artikel 6 EVO, dat in de eerste plaats gericht is op een passende bescherming van de werknemer.⁵⁷ Juist het recht van het land waar de arbeid wordt verricht is in beginsel van toepassing, om op hetzelfde grondgebied geen discrepantie te laten ontstaan tussen arbeidsvoorwaarden.⁵⁸ Het is deze ratio die ertoe leidt dat in de rechtspraak van het Hof van Justitie EU het gewoonlijk werklandcriterium ruim wordt uitgelegd, en niet te lichtvaardig kan worden doorkruist door de exceptieclausule.⁵⁹ Het oordeel dat de kantonrechter in deze zaak in eerste instantie had gegeven, verhoudt zich daar moeilijk mee. Het arrest is ook wenselijk gezien vanuit het oogpunt van rechtseenheid en het gelijkheidsbeginsel. In het strafrecht heeft de Hoge Raad reeds in 2009 bepaald dat bij de toets of een arbeidssituatie uitbuiting in de zin van artikel 273f Sr oplevert de Nederlandse maatstaven als referentiekader dienen te gelden.⁶⁰ Daaraan doet de culturele context waarin de arbeidssituatie zich voordoet niet af, waardoor wordt voorkomen dat, afhankelijk van de culturele setting, de ene situatie wel, maar de andere niet als uitbuiting wordt bewezen verklaard.⁶¹ Uitbuiting is als het ware geobjectiveerd, en of ervan sprake is, moet steeds op grondslag van Nederlandse maatstaven worden beoordeeld. Hoewel het in onderhavige zaak om een geheel andere rechtsvraag gaat, is relativering van de culturele context waarin een arbeidssituatie zich heeft voorgedaan, ook in dit verband wenselijk. Een andere benadering zou te zeer

Juist de gesloten setting waardoor in deze zaak de Indiase sferen werden versterkt, omdat de relatie met de Nederlandse arbeidsmarkt wegviel, maakte S. kwetsbaar voor uitbuiting.

55 Hof Den Haag 9 oktober 2012, L/N BX9769.

56 Hof Den Haag 5 februari 2013, zaaknummer 200.089.324/01 (niet gepubliceerd). Overigens is het onwaarschijnlijk dat S. de loonvordering ook daadwerkelijk zal kunnen innen nu R. en P. naar India zijn gevlucht. Met de invoering van een nieuw art. 36f lid 6 Sr op 1 januari 2011 voorziet het Wetboek van Strafrecht thans in de mogelijkheid het geldbedrag door de staat aan het slachtoffer uit te laten keren (de zgn. voorschotregeling). Voorwaarde is wel dat de vordering in het strafgeding is behandeld en middels de schadevergoedingsmaatregel is toegekend, waarvan i.c. overigens geen sprake was. Omdat mensenhandel wordt beschouwd als een gewelds- dan wel zedenmisdrijf geldt voor slachtoffers van mensenhandel geen maximum ten aanzien van het uit te keren bedrag.

57 HvJ EU 15 maart 2011, C-29/10 (*Koelzsch/Luxemburg*), r.o. 42: ‘Aangezien de doelstelling van artikel 6 van het verdrag van Rome van 1980 een passende bescherming van de werknemer is, volgt daaruit dat deze bepaling moet worden opgevat als een waarborg dat eerder het recht van de staat waarin hij zijn beroepswerkzaamheden verricht, van toepassing is dan dat van de staat van de zetel van de werkgever. De werknemer oefent zijn economische en sociale functie immers in eerstgenoemde staat uit en, zoals de advocaat-generaal in punt 50 van haar conclusie heeft beklemtoond, zijn arbeid ondergaat ook in die staat de invloed van het politieke en het bedrijfsklimaat. Bijgevolg moet de eerbiediging van de in het recht van dat land geldende voorschriften ter bescherming van de arbeid zo veel mogelijk worden gewaarborgd’. Vgl. V. van den Eeckhout, ‘Navigeren door artikel 6 EVO-Verdrag c.q. artikel 8 Rome I-Verordening: mogelijkheden tot sturing van toepasselijk arbeidsrecht’, *Arbeidsrechtelijke Annotaties* 2010 (9), p. 49-64.

58 Door Bertrams en Kruisinga wel het ‘gelijke monniken, gelijke kappen’-principe genoemd. Zij spreken ook over de ‘overheersende rol’ van de *lex loci laboris*. R.I.V.F Bertrams & S.A. Kruisinga, *Overeenkomsten in het internationaal privaatrecht en het Weens Koopverdrag*, Deventer: Kluwer 2007, p. 161.

59 HvJ EU 15 maart 2011, C-29/10 (*Koelzsch/Luxemburg*), r.o. 43. Vgl. E.K.W. van Kampen, ‘De bijzondere collisie-regels van art. 6 lid 2 EVO respectievelijk art. 8, leden 2 tot en met 4, Rome I’, *Tijdschrift Arbeidsrechtpraktijk* nummer 8, november 2012, p. 366-373.

60 HR 27 oktober 2009, L/N B17097, L/N B17099; NJ 2010/598 (*Chinese horeca*), m.nt. Buruma.

61 Zie voor meer informatie over de invloed van culturele factoren in zaken van overige uitbuiting: A. Bogaerts, H. De Jonge van Ellemeet & J. van der Leun, ‘Slavernij-achtige uitbuiting in Nederland en de rol van cultuur’, in: *Proces* 2009 (88), nr. 5, p. 263-278.

tot gevolg kunnen hebben dat binnen Nederland verschillende arbeidsvoorwaarden van toepassing zijn, naarmate de culturele context waarbinnen de werkzaamheden worden verricht dominant wordt. Het heeft geen betoog dat deze situatie afdoet aan de arbeidsrechtelijke bescherming van werknemers. Vooral voor de positie van huishoudelijk werksters die werken in een situatie waarin S. in de onderhavige zaak werkzaam was. Juist de gesloten setting waardoor in deze zaak de Indiase sferen werden versterkt, omdat de relatie met de Nederlandse arbeidsmarkt wegviel, maakte haar kwetsbaar voor uitbuiting. Die situatie werkt in het strafrecht niet in het voordeel van de werkgever en zou dat in het arbeidsrecht ook niet moeten doen. Het is daarom goed om te zien dat het hof het oordeel van de kantonrechter niet heeft gevolgd.

Huidige stand van zaken

Ten tijde van publicatie van dit artikel⁶² bevindt S. zich in detentie om de straf uit te zitten die haar is opgelegd door het hof.⁶³ Zij komt niet in aanmerking voor voorwaardelijke invrijheidstelling.⁶⁴ Een aanvraag tot algemeen verlov werd door de directeur van de penitentiaire inrichting waarin zij verblijft afgewezen vanwege het niet bezitten van een geldig identiteitsbewijs. In de beklagzaak heeft dit besluit standgehouden. In beroep heeft de Raad voor de Strafrechttoepassing en de Jeugdbescherming de beslissing bekrachtigd. In maart 2013 wordt de beroepsprocedure in de asielzaak van S. hervat. In dezelfde procedure wordt bovendien in beroep opgekomen tegen de nog steeds bestaande ongewenstverklaring en wordt verzocht deze te schorsen.⁶⁵ Begin maart 2013 werd bekend dat de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie de op 21 september 2010 genomen beslissing op bezwaar ten aanzien van de ongewenstverklaring intrekt.⁶⁶ Doel is opnieuw op bezwaar te beslissen. Tegelijkertijd maakte de staatssecretaris het voornemen bekend S. een inreisverbod op te leggen, de ‘opvolger’ van de ongewenstverklaring na de implementatie van de Europese Terugkeerrichtlijn per 31 december 2011.⁶⁷ Vanwege de betrokkenheid van S. bij een geweldsdelict bestaat het voornemen het inreisverbod voor de duur van tien jaar op te leggen in plaats van de gebruikelijke vijf jaar. De staatssecretaris acht geen humanitaire of andere redenen aanwezig om af te zien van het uitvoeren van het inreisverbod of het beperken van de duur ervan. Ook hetgeen eerder is aangevoerd in het kader van de ongewenstverklaring geeft daartoe volgens de staatssecretaris geen aanleiding.⁶⁸ Op de kanttekeningen die bij het besluit op bezwaar kunnen worden geplaatst werd hierboven reeds ingegaan.

Resumé

S. is in 2007 en 2010 veroordeeld voor haar rol in de mishandeling en uiteindelijk de dood van het meisje Mehak op 28 januari 2006. In de periode van de haar verweten gedragingen bevond zij zich in een uitbuitingsituatie. Het hof heeft vastgesteld dat zij door R. en P. vanaf haar komst naar Nederland in 1999 tot aan de datum waarop Mehak overleed, is uitgebuit. Hoewel zij erkend mensenhandelslachtoffer is, is haar nooit de B9-regeling aangeboden. Een verzoek om verlening daartoe is bij herhaling niet gehonoreerd.

Het oordeel in eerste, en later, in tweede aanleg in de strafzaak van S. is de grondslag geweest voor een reeks van beslissingen die ten aanzien van haar zijn genomen. In het dossier is terug te zien dat de veroordeling

62 Begin april 2013.

63 Blijkens informatie van de IND verblijft S. naar verwachting tot 16 augustus 2013 in detentie. Brief van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie aan de Vreemdelingenkamer Den Bosch d.d. 5 maart 2013. De brief is in het bezit van BNRM.

64 Vreemdelingen die geen rechtmatig verblijf (meer) hebben in Nederland komen sinds 1 april 2012 niet meer in aanmerking voor voorwaardelijke invrijheidstelling. Zie de Aanwijzing voorwaardelijke invrijheidstelling (2012A007) van het Openbaar Ministerie. Te raadplegen via: http://www.om.nl/organisatie/beleidsregels/overzicht/executie_afdoening/@158561/aanwijzing-o/ (laatst geraadpleegd: 7 maart 2013).

65 Informatie van de raadsman van S., de heer mr. B.D.W. Martens, raadsman te Den Haag.

66 Brief van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie d.d. 5 maart 2013. De brief is in het bezit van BNRM.

67 Zie in het algemeen over de samenloop van de ongewenstverklaring en het inreisverbod Rb. Den Haag, zittingsplaats Amsterdam 1 maart 2012, L/N BV8687.

68 Brief van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie d.d. 8 maart 2013. De brief is in het bezit van BNRM.

het fundament heeft gelegd voor de ongewenstverklaring en dat deze weer de grondslag vormde van de *a priori* afwijzing van haar asielaanvraag. De rechten die S. als mensenhandelslachtoffer toekomt, zijn hierdoor nooit verleend. Het oordeel van het hof ten aanzien van de toepassing van het *non punishment*-beginsel lijkt voor de verantwoordelijk bewindvoerders in deze zaak bovendien een bevestiging dat de ongewenstverklaring gegrond is en de asielaanvraag terecht is afgewezen. Dit klemmt, nu bij het oordeel over het *non punishment*-beginsel kritische kanttekeningen kunnen worden geplaatst. Voorts is in verschillende besluiten niet of op summier wijze betrokken dat S. mensenhandelslachtoffer is. Zo neemt de minister van Justitie in het besluit op bezwaar ten aanzien van de ongewenstverklaring uitsluitend mee dat ten aanzien van S. het *non punishment*-beginsel niet is toegepast. Dat doet echter aan haar slachtofferschap niet af en mist haar status als slachtoffer.

De onderhavige zaak laat zien dat niet alle autoriteiten goed op de hoogte zijn geweest van de context waarin deze zaak zich heeft afgespeeld en de plaats en rol van S. daarin. Dat zij niet de rechten heeft ontvangen die haar toekomen, benadrukt het grote belang van geïnformeerde beslissingen ten aanzien van (mogelijke) mensenhandelslachtoffers. Aan geïnformeerde beslissingen gaat een geïntegreerde aanpak vooraf. Autoriteiten die met mensenhandelslachtoffers te maken hebben, ook rechters, hebben een plicht zich te vergewissen van de omstandigheden waarin een slachtoffer zich heeft bevonden alvorens een beslissing ten aanzien van hen te nemen. Wanneer er geen oog is voor de context waarin feiten zich hebben afgespeeld, ligt het gevaar van verkokerde beslissingen op de loer.⁶⁹ Daarmee wordt geen recht gedaan aan de daadwerkelijke situatie waarin mogelijke slachtoffers zich hebben bevonden.

Het behoort tot het mandaat van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen te adviseren over de omvang van mensenhandel in Nederland en de effecten van de beleidsmaatregelen die te dien aanzien worden genomen. De rapporteur treedt normaal gesproken niet in individuele zaken. Voor de zaak-S. is een uitzondering gemaakt. Reden daartoe zijn de belangrijke juridische vraagstukken die in dit dossier aan de orde zijn gekomen. Tevens spelen ook de schrijvende omstandigheden in deze zaak een rol en het feit dat de status van S. als slachtoffer van mensenhandel tot op heden door verschillende instanties niet is erkend.

Eind februari heeft de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie benadrukt dat de zorg voor slachtoffers een prioriteit is voor het huidige kabinet en markeert hij de zorg en aandacht voor slachtoffers als een ‘kernwaarde van onze rechtsstaat’.⁷⁰ De nieuwe EU-Richtlijn mensenhandel⁷¹ is voorts helder over de bescherming die slachtoffers van mensenhandel toekomt: de geïntegreerde, holistische en op mensenrechten gebaseerde aanpak⁷² staat voor

De onderhavige zaak laat zien dat niet alle autoriteiten goed op de hoogte zijn geweest van de context waarin deze zaak zich heeft afgespeeld en de plaats en rol van S. daarin. Dat zij niet de rechten heeft ontvangen die haar toekomen, benadrukt het grote belang van geïnformeerde beslissingen ten aanzien van (mogelijke) mensenhandelslachtoffers.

Eind februari heeft de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie benadrukt dat de zorg voor slachtoffers een prioriteit is voor het huidige kabinet en markeert hij de zorg en aandacht voor slachtoffers als een ‘kernwaarde van onze rechtsstaat’.

69 Alle rechtszaken in deze zaak zijn afgehandeld door Haagse instanties. Het is goed om te zien dat binnen de Rechtbank Den Haag een pilot is gestart om, in samenwerking met BNRM, een intersectorale vakgroep mensenhandel op te richten. Aanleiding was de complexiteit van onderhavige zaak. De doelstelling van de vakgroep is de bevordering van de interdisciplinaire kwaliteit van de rechtspleging en de rechtseenheid binnen de sectoren Strafrecht, Familie en Jeugdrecht, Bestuursrecht en Kanton op het rechtsgebied mensenhandel. Vgl. Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2012). *Mensenhandel. Jurisprudentie mensenhandelzaken 2009-2012. Een analyse*. Den Haag: BNRM.

70 Brief van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie d.d. 22 februari 2013 (Visie op slachtoffers), p. 8. Te raadplegen via: <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2013/02/22/teeven-ontvouwt-visie-op-slachtofferbeleid.html> (laatst geraadpleegd: 3 maart 2013).

71 De Tweede Kamer heeft op 2 april 2013 ingestemd met de invoering van deze richtlijn.

72 Vgl. overweging 7 EU-Richtlijn mensenhandel.

dat slachtoffers zo goed mogelijk worden beschermd.⁷³ Eén van de peilers van die bescherming is het voorkomen van *secundaire victimisatie*, met Van Dijk et al. de situatie waarin slachtoffers ‘[...] door handelingen van personen of instituties binnen de justitiële keten het gevoel krijgen dat ze voor een tweede keer tot slachtoffer worden gemaakt’.⁷⁴ Gelet op het bovenstaande is het de vraag of dit ten aanzien van S. is gelukt en de overheid zich ten aanzien van S. voldoende heeft gekweten van de verantwoordelijke taak die zij heeft ten aanzien van slachtoffers van mensenhandel.

73 Zulks vloeit ook voort uit de rechtspraak van het EHRM. Ingevolge het *Rantsev*-arrest rust op de bij de Raad van Europa aangesloten staten de plicht nationale wetgeving zo in te richten dat deze adequaat is om de praktische en effectieve bescherming van rechten van (mogelijke) slachtoffers te verzekeren. EHRM 7 januari 2010, nr. 25965/04 (*Rantsev/Cyprus en Rusland*). Zie ook NRM8, p. 38 en M. Boot-Matthijssen, ‘Artikel 4 en de aanpak van mensenhandel’, in: *NJCM-Bulletin* 2010, 35 (5), p. 501-519.

74 J.J.M van Dijk, M.S. Groenhuijsen, F.W. Winkel, ‘Victimologie; voorgeschiedenis en stand van zaken’, in: *Justitiële verkenningen* 2007, nr. 3, p. 9-29.